

Petr Káňa

OSTRAVA VE SPIRÁLE ČASU

Petr Káňa

OSTRAVA VE SPIRÁLE ČASU

**Průvodce Ostravou od dob nejstarších
do současnosti**

Copyright:

Autor: Petr Káňa, 2014

Vydal: Martin Koláček - E-knihy jedou

Grafická úprava: Petr Káňa

Fotografie: Petr Káňa a skeny dobových pohlednic
2014

ISBN:

978-80-7512-003-8 (epub)

978-80-7512-004-5 (mobi)

978-80-7512-005-2 (pdf)

OSTRAVA VE SPIRÁLE ČASU	2
Copyright	3
Slovo úvodem	9
Členění, vodní toky, geologie	11
Podnebí	13
Ostrava na mapách	15
OSTRAVA A JEJÍ MĚSTSKÉ ČÁSTI	19
Pravěk a období před založením města	19
Moravská Ostrava	20
Přívoz	34
Společný obvod Moravská Ostrava a Přívoz	37
Nová Karolina	45
Hrabová	50
Krásné Pole	52
Lhotka	55
Mariánské Hory a Hulváky	57
Projekt Lesoparku Benátky	65

Martinov	66
Michálkovice	70
Nová Bělá	74
Nová Ves	76
Ostrava - Jih	79
Hrabůvka	81
Výškovice	84
Zábřeh nad Odrou	85
Dubina	88
Bělský Les	88
Petřkovice	91
NPP Landek a hornické muzeum	93
Plesná	96
Polanka nad Odrou	98
Poruba	100
Proskovice	105
Pustkovec	108

Radvanice a Bartovice	110
Radvanice	110
Bartovice	115
Slezská Ostrava	117
Stará Bělá	122
Svinov	124
Třebovice	129
Vítkovice	133
Oblast Nové Vítkovice	141
Colours of Ostrava	145
Janáčkovo letiště Ostrava – Mošnov	146
Dny NATO	148
OSTRAVA A STOPY SLAVNÝCH	150
Blachut Beno	150
Brázda Vladimír	151
Brodský Vlastimil	152
Budínová Slávka	153

Čejka Jaroslav	154
Fiala Karel	155
Filip Ota	156
Gabzdyl Emerich	157
Hurník Ilja	158
Chytilová Věra	160
Jírotka Zdeněk	162
Klega Ludvík	163
Kobr Josef	164
Kubín Rudolf	166
Lendl Ivan	167
Matula Robert	169
Nekuda Luděk	170
Neumann Felix	171
Nohavica Jaromír	173
Pomahač Bohdan	174
Prokeš Jan	175

Rottrová Marie	177
Zagorová Hana	178
Závada Vilém	180
Zdražila Hans	181
Obrazová příloha	183
Pár slov na závěr	215
Seznam literatury	216

Slovo úvodem

Nescire autem, quid ante quam natus sis acciderit, id est semper esse puerum (Nevědět, co se událo před tvým narozením, znamená být stále dítětem) – tuto vpravdě moudrost nevyslovil nikdo jiný než státník, filozof a proslulý řečník Marcus Tullius Cicero před nějakými bratru 2100 lety.

Touže vědět o minulosti svého rodného města co nejvíce, věnoval jsem drahý čas k sesbírání všech informací o té věčně zatracované, ale pro nás rodáky stále atraktivní Ostravě, doslova od dob landecké Venuše po Novou Karolinu. Pojdte se mnou a toulejte se starou Ostravou, poučte se o historii jejich městských obvodů, na fotografiích si porovnejte současná známá místa a stavby ve městě s jejich podobou před třiceti, padesáti nebo i více než sto léty. Připomeňte si jména slavných ostravských rodáků a těch, kteří zde zanechali výraznou stopu. Utvořte si vlastní obrázek o staré Ostravě, ale i o překotném vývoji, který prodělala a sami posuďte, jak se město mění...

Autor

Statutární město Ostrava je lokalizováno na severu úzkým výběžkem na řece Odře v Antošovicích, tedy městskou čtvrtí Slezská Ostrava, na jihu výběžkem Nové Bělé mezi Krmelínem a Oprechticemi, na východě jsou to Bartovice a západě remízek zvaný Pasička na katastru městského obvodu Krásné Pole. Dnešní rozloha celé Ostravy je 214 čtverečních km. Severojižní osa (Petřkovice - Nová Bělá) je dlouhá 19,5 km a osa západ-východ (Krásné Pole - Radvanice) 19,0 km. V současné době má Ostrava cca 300 tisíc obyvatel.

Členění, vodní toky, geologie

Město leží v Ostravské pánvi mezi Karpatskou soustavou a Českou vysočinou. Ostravská pánev je vodním uzlem s odvodňující řekou Odrou. Do řeky Odry se na území města vlévají řeky Opava na katastru Třebovic, v Hrušově je to Ostravice. Do Ostravice se ve Slezské Ostravě vlévá řeka Lučina. Na krátkém úseku v JZ části Ostravy tvoří přirozenou hranici města říčka Ondřejnice. K dalším menším tokům na katastru Ostravy ještě patří Porubka, která je však tokem s nevyhovujícími parametry. Dále je to potok Ščučí v zastavěné části Hrabová a potok Stružka protékající okrajovou částí města Heřmanice (dnes součást městské obvodu Slezská Ostrava), především nezastavěným územím, jehož přilehlá část je inundačním územím.

V severní části Ostravy jsou zbytky rozsáhlých rybníků, které až do poloviny 19. století zabíraly velkou plochu mezi Ostravou, Orlovou a Bohumínem. Dnes je největším rybníkem Heřmanický s rozlohou 120 ha. Ostravská pánev je na povrchu poznamenána čtvrtohorním zaledněním s nálezem větších bludných balvanů. Pod čtvrtohorními vrstvami a mořskými sedimenty je uložen produktivní karbon. Uhelné sloje se na povrch na území města prakticky nedostávají. Z geologického hlediska je unikátní lokalitou na katastru dnešní Ostravy vrch Landek. Toto místo je památkou na paleolitické osídlení střední Evropy, tábořiště lovců mamutů a mladších kultur. Odkryv hrušovských a petřkovických vrstev produktivního karbonu – jediný dochovaný přírodní výchoz na povrch. Nález Landecké

Venuše z krevele (též Petřkovické Venuše) učinil z tohoto místa světoznámou lokalitu. Velkou vzácností a přírodní raritou jsou příčné uhelné sloje vycházející až na povrch terénu.

Z hlediska horopisného se území tohoto statutárního města nachází na pomezí dvou subprovincií - Západní Karpaty a Česká vysočina. Většina území spadá do Západních Karpat a to do její části vně karpatské sníženiny. Zasahují zde jednak Severní a jednak západní sníženiny. Prvně jmenované zde tvoří Ostravskou pánev s výškami mezi 200-270 m. n. m a představují převážnou část území města. Druhé v pořadí zasahují na JZ Moravskou branou u Polanky a Proskovic. Menší kousek území města tvoří Česká vysočina se svojí částí Krkonošsko-jesenická soustava. Zde se nachází Jesenická podsoustava se svou částí Nízký Jeseník, který zasahuje na území Poruby, Krásného Pole, Plesné, Hošťálkovic a Petřkovic. Kopce zde dosahují výšek 250-300 m. n. m. Nejnižším bodem je kóta 201,4 m. n. m. na hranicích Hrušova a Vrbice, bodem nejvyšším je kopec Nad Stádlem 317 m. n. m. v Krásném Poli. Až do 80. let min. století tvořily neodmyslitelnou siluetu Ostravy také známé haldy. Nejvyšším bodem na území tehdejšího města tak byla halda Terezie-Ema u dolu Trojice ve Slezské Ostravě, která se svou relativní výškou 91 metrů dosahuje absolutní výšku 315 m. n. m. Kromě zmíněné Emy, která je dodnes velmi poutavým cílem turistů, tyto zubaté dominanty města prakticky zmizely, protože haldový materiál se stále více využíval k stavebním a různým technickým účelům.

Podnebí

Celá ostravská pánev i s nejbližším okolím je územím obklopeným věncem hor a je tak zejména od jihu (Moravskoslezské Beskydy) a západu (Nízký a Hrubý Jeseník), tedy v převládajících směrech větrů v podstatě chráněna. Leží sice v dešťovém stínu obou pohoří, ovšem naopak vzhledem k uvedené konfiguraci terénu se zde po přechodu fronty drží dlouho kondenzace. Při proudění vlhkého vzduchu od severu se srážky zvětšují a současně vytvářejí nízkou oblačnost zahalující celou ostravskou pánev. Tyto nepříznivé podmínky již částečně ustoupily a mikroklimatické odchylky již většinou překračují stanovené normy jen občas.

Nejchladnějším měsícem bývá zpravidla leden s průměrnou denní teplotou -2,5 st. C a nejteplejším měsícem bývá červenec s denním průměrem 18,7 st. C. Počet tropických dnů, kdy denní teplota přesahuje 30 st. Celsia, činí v ročním průměru 10,6. Srážky bývají celkem rovnoměrně rozloženy po celý rok, samozřejmě s maximem v letních měsících. Průměrná délka sněhové pokrývky činí v Ostravě cca 57 dnů, s poklesem v typických městských čtvrtích. Výška pokrývky není výrazná, v rekordním roce 1947 to bylo 60 cm. Důležitým faktorem srážek je jejich okamžitá hodnota, neboť právě ta má podstatný vliv na místní záplavy (nepropustnost kanalizace). Délka slunečního svitu se pohybuje okolo 1800 hodin za rok, což je zhruba celostátní průměr a

hodnota odpovídá asi 42 % vůbec možného svitu. Nejchladnějším měsícem bývá zpravidla leden s průměrnou denní teplotou -2,5 stupňů Celsia a naopak nejteplejším měsícem bývá červenec s denním průměrem 18,7 st. C. Počet tropických dnů, kdy denní teplota přesahuje 30 stupňů C představuje v celoročním průměru 10,6.

Srážky bývají celkem rovnoměrně rozloženy po celý rok s maximem v letních měsících. Průměrná délka sněhové pokrývky činí v Ostravě cca 57 dnů, s poklesem v typických městských čtvrtích. Výška pokrývky není výrazná, v rekordním roce 1947 to bylo 60 cm. Důležitým faktorem u srážek je jejich okamžitá hodnota, neboť právě ta má podstatný vliv na místní záplavy (nepropustnost kanalizace). Délka slunečního svitu se na v Ostravě pohybuje okolo 1800 hodin za rok, což je zhruba celostátní průměr a hodnota odpovídá asi 42 % vůbec možného svitu.

Ostrava na mapách

Není znám autor nejstarší dochované „mapy“ Ostravy, víme, že je z roku 1699 a znázorňuje (tuš a akvarel) dosti neuměle dominanty Moravské Ostravy – kostel sv. Václava, radnici a městské hradby (dole vlevo). Na mapě můžeme dále rozeznat vinoucí se řeku Odru, osady Novou Ves, Zábřeh nad Odrou, Svinov a Čertovu Lhotku (pozdější Mariánské Hory).

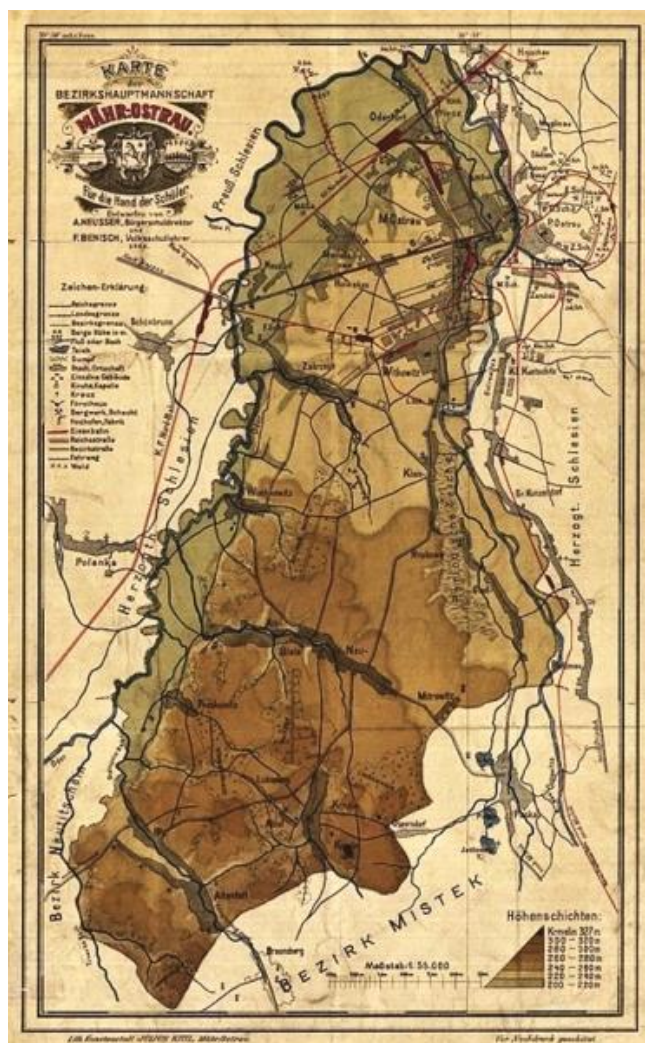
Moravská Ostrava v roce 1699

Jen o pár desítek let mladší je mapa z roku 1728, která zachycuje tehdejší střed města s kostelem sv. Václava a radnicí. Dobře patrné jsou hradby okolo Moravské Ostravy. Pohledově je mapa situována od Slezskoostravského hradu přes soutok řek Lučiny a Ostravice.

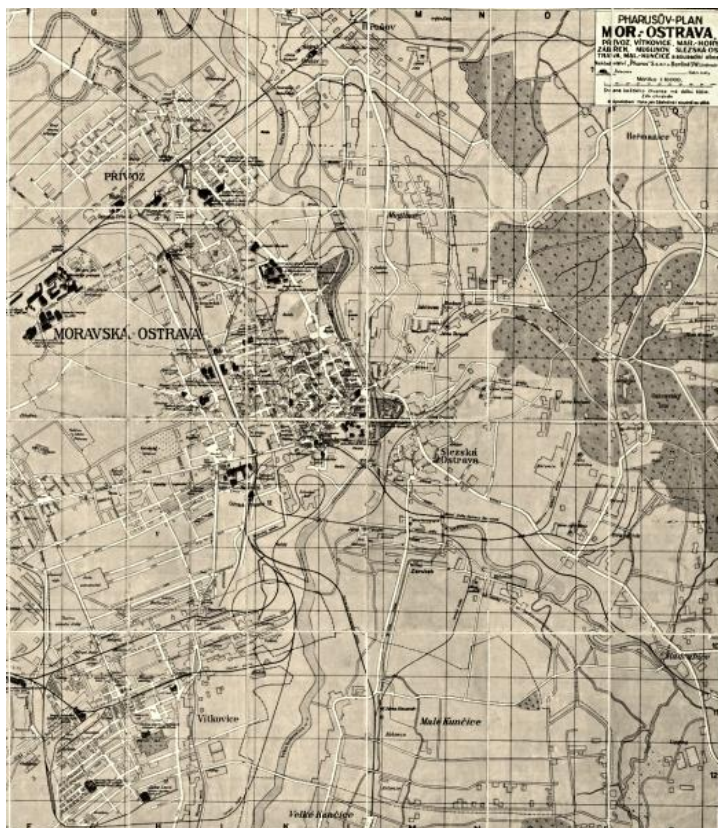

Na další straně je školní mapa Moravské Ostravy z roku 1902. Rozlohou tvořila asi třetinu dnešního katastru města a omezovala na území sevřené řekami Odrou a Ostravicí, přičemž na jihu sahá po Starou Ves a Krmelín a severní hranice již sousedí s Pruskem. V levém horním rohu mapy jsou znaky tří nejdůležitějších měst okresu – Moravské Ostravy, Přívozu a Vítkovic. Mapu zhotovili ředitel měšťanské

školy A. Neusser a učitel F. Benisch, vydalo nakladatelství Julius Kittl v Moravské Ostravě. Měřítko je 1:55 000.

V roce 1925 byl ve známém berlínském Pharusově vydavatelství vytištěn kartografický dokument nazvaný Pharusův plán Moravské Ostravy. Zahrnuje Vítkovice, Přívoz, Mariánské Hory, Zábřeh, Muglinov, Slezskou Ostravu, Malé Kunčice a pár přilehlých obcí. Jde o velmi kvalitní mapu v měřítku 1:10000 na skládaném listu velikosti 90 x 79 cm.

Výřez z Pharusova plánu Moravské Ostravy

OSTRAVA A JEJÍ MĚSTSKÉ ČÁSTI

Vznik a vývoj po současnost

Pravěk a období před založením města

Pomineme-li dávné osídlení lovci mamutů v jihozápadním výběžku kopce Landeku (Petřkovice), které je dokladováno četnými nálezy kamenných nástrojů i zbytky ohnišť se zuhelnatělými kostmi ulovené zvěře (mamut, kůň, sob), bylo v pozdějších tisíciletích osídlení Ostravska poměrně chudé. Spíše ojedinělé jsou nálezy kamenných nástrojů zemědělců (sekery, mlaty, motyky) z třetího tisíciletí před Kristem.

Teprve počátek nového letopočtu je ve znamení nájezdů germánských kmenů ze severu a římských vojáků z jihu. Styk s římskou říší dokumentuje tzv. jantarová cesta, která procházela údolím Bečvy a Moravskou branou, a po které se dopravoval jantar z nalezišť u Baltického moře. Přes zmíněnou Moravskou bránu a přes území dnešní Ostravy vedl pravděpodobně pohyb mnoha kmenů v období tzv. stěhování národů mezi 2. a 5. stoletím po Kristu. Tak byly germánské kmeny vytlačeny Slovany, kteří se k nám stěhovali zejména z Polska. Mezi nejvýznamnější kmeny patří zejména Holasici, ale i tak byla tato oblast, která oplývala hlubokými lesy, až do 12. století poměrně řídce osídlena.

Moravská Ostrava

Přestože opevněná Moravská Ostrava byla založena již okolo roku 1179 a Slezská Ostrava je připomínána roku 1229, jsou počátky dějin Moravské Ostravy datovány do roku 1267 a jsou spjaty s testamentem olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku (1247-1281) z mocného německého rodu holštýnských hrabat, který Ostravu koupil a přiřlenil do hukvaldského panství. Ve stejném období se datuje i vznik kostela sv. Václava. Chrám patří mezi nejstarší a nejvýznamnější kulturně-historické památky ve městě a je zapsán v seznamu kulturních památek ČR (více na str. 39). Biskup Bruno byl osobností evropského významu, neustále upevňující moc olomouckého biskupství, ke kterému panství hukvaldské rovněž patřilo. Ke své expanzi hojně využíval osobního přátelství s Přemyslem Otakarem II. Ostrava tedy byla, jako součást hukvaldského panství, v majetku olomouckého biskupství. V roce 1362 uděluje Karel IV. Ostravě královské povolení trhu. Dokument je nejstarší dochovanou listinou uloženou v Archivu města Ostravy.

Další vydal pro Moravskou Ostravu olomoucký biskup – jako feudální vrchnost jimi reguloval život svého poddanského města.

V období husitském je celá řada změn a podivuhodných transakcí v držení hukvaldského panství, zaznamenáváme několik husitských vpádů přímo na území Ostravy, a to ze silné husitské posádky v Odrách, odkud husité expandovali až do Horního Slezska, které také hodně zpustošili. Ostrava byla tohoto vyplenění ušetřena, neboť byla v té době v rukou husitského spojence opolského knížete Bolka. V době těsně pohusitské vzrostl význam Ostravy, když 26. prosince 1464 král Jiří z Poděbrad dává městu právo jarmarku, a to na den sv. Cecílie, patronky města. Přesto můžeme říci, že rozvoj města stagnuje, asi i díky neustálé zástavě, když se prakticky nikomu z držitelů nepodařilo zástavu města vyplatit. Ke konci 15. století má Ostrava asi 1000 obyvatel. Teprve počátkem 16. století se daří zástavu vyplatit a městu opět vládne biskup, tentokrát Stanislav Thurzo. V první polovině 16. století zažila Ostrava několik pohrom – rozsáhlý požár v roce 1545 a velký hladomor v roce 1552.

Katastrofu znamenal požár, který vznikl u soukeníka Hunky a zničil prakticky celé město. Je doloženo, že onen soukeník svým chováním zapříčinil rozšíření požáru, když místo toho, aby se snažil zabránit dalšímu šíření, tak jen bezohledně zachraňoval svůj majetek. Po požáru byl Hunka téměř lynčován, nakonec byl uvězněn a propuštěn až po zásahu biskupa. Musel zaplatit obrovskou pokutu. Katastrofální důsledek tohoto

požáru přiměl biskupa Marka k tomu, aby dovolil, že výstavba nových domů se může provádět ze zdarma poskytnutého dříví z biskupských lesů. To už však mnozí prožili a mnoho měšťanských domů již bylo stavěno z kamene. Pozitivním důsledkem strašného požáru byla výstavba ostravské kamenné radnice s věží, která tvořila dominantu města.

Po osudné bitvě na Bílé hoře v roce 1620 se stal vládcem Moravy a Slezska olomoucký biskup kardinál Ditrichštejn. Ten ovšem hukvaldské panství neměl nikdy pevně v rukou a Moravská Ostrava silně hospodářsky upadá. Přichází mor, důsledek velké bídy a hladu. V roce 1625 umírá na morovou epidemii v Ostravě okolo 500 lidí.

V první polovině 17. století již bez nadsázky lze Ostravu charakterizovat již dávno ne jako zemědělskou oblast, přestože valná část obyvatelstva se zemědělstvím živila. Každopádně v té době je Ostrava městem řemeslníků, s množstvím cechů. Nejstarším známým je cech soukenický, dále pak cech krejčovský. Příkladem je cechovní řád krejčovský z roku 1538: mistrem krejčovského cechu se mohl stát jen ten, kdo byl ostravským měšťanem, byl manželského původu a prokázal, že se vyučil krejčovskému řemeslu. Po přijetí do cechu měl zaplatit 8 haléřů mistrovských peněz, dále 4 groše české do cechu, 24 grošů na nákup zbroje pro cech, dva funty vosku a musel vystrojit hostinu krejčovským mistrům. V Ostravě působil rovněž cech tkalcovský z roku 1543, cech ševcovský z roku 1545, cech řeznický s potvrzeným řádem od biskupa Thurzo.